

Економіка підприємства та управління виробництвом

JEL Classification: D78; H25; L26

УДК 338.242.4.025.2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ДЕРЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Чечетова-Терашвілі Т. М.

Анотація. Мета статті полягає в обґрунтуванні методичного забезпечення оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності для визначення характеристик моделі дерегулювання економіки країни. Розроблено методичний підхід до оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності, що базується на визначенні інтегрального показника (індексу дерегулювання) за трьома складовими (субіндексами): дерегулювання адміністративних послуг бізнесу, дерегулювання зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання; дерегулювання у сфері оподаткування, що формуються системою якісних і кількісних показників. Оцінка рівня дерегулювання підприємницької діяльності дозволить визначити групи країн за спільними рисами в дерегуляторній політиці й обґрунтувати рекомендації з підвищення рівня дерегулювання й усунення бар'єрів розвитку підприємництва.

Ключові слова: дерегулювання, підприємницька діяльність, оцінка рівня дерегулювання, адміністративні послуги, зовнішньоекономічна діяльність.

МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОЦЕНКИ УРОВНЯ ДЕРЕГУЛИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Чечетова-Терашвили Т. М.

Аннотация. Цель статьи состоит в обосновании методического обеспечения оценки уровня дерегулирования предпринимательской деятельности для определения характеристик модели дерегулирования экономики страны. Разработан методический подход к оценке уровня дерегулирования предпринимательской деятельности, основанный на определении интегрального показателя (индекса дерегулирования) по трем составляющим (субиндексам): дерегулирование административных услуг бизнеса, дерегулирование внешнеэкономической деятельности и таможенного регулирования; дерегулирование в сфере налогообложения, формирующееся системой качественных и количественных показателей. Оценка уровня дерегулирования предпринимательской деятельности позволит определить группы стран по общим чертам в дерегуляторной политике и обосновать рекомендации по повышению уровня дерегулирования и устранению барьеров развития предпринимательства.

Ключевые слова: дерегулирование, предпринимательская деятельность, оценка уровня дерегулирования, административные услуги, внешнеэкономическая деятельность.

© Чечетова-Терашвілі Т. М., 2016

METHODOLOGICAL SUPPORT FOR ASSESSING THE LEVEL OF DEREGULATION OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

T. Chechetova-Terashvily

Abstract. *The aim of the article is to substantiate the methodological support for assessing the level of deregulation of entrepreneurial activities to determine characteristics of the model of the national economy deregulation. A methodological approach to assessing the level of deregulation of entrepreneurial activities has been developed. The approach is based on determining the integral index (index of deregulation) on the basis of three components (subindices): deregulation of administrative business services; deregulation of foreign economic activity and customs regulation; deregulation in the field of taxation formed by a system of qualitative and quantitative indicators. Assessment of the level of deregulation of entrepreneurial activities will enable identifying groups of countries by common features in their deregulatory policy and substantiate recommendations for improving the level of deregulation and removing barriers to business development.*

Keywords: *deregulation, entrepreneurial activities, assessment of the deregulation level, administrative services, foreign economic activity.*

Для розробки концепції формування державної політики у сфері дерегулювання економіки й обґрунтування напрямків подальшого розвитку політики дерегулювання в Україні важливим є визначення комплексного показника оцінки рівня дерегулювання.

Дослідженням теоретичних і прикладних аспектів ефективності державного регулювання економіки, підприємницької діяльності приділено увагу таких вчених-економістів: Л. Дідківської, Т. Єфименко, С. Зеленського, Т. Никифорова, А. Савченко, Г. Башняніна, К. Бренінг-Кауфманна, А. Булатова, О. Верховода, С. Григорук, Є. Крузе та ін. У той же час, як свідчить практика регулювання підприємницької діяльності в Україні та інших країнах світу, проблема зарегульованості підприємницької діяльності та значні бар'єри розвитку потребують подальшого розвитку теоретико-методичних аспектів оцінювання рівня дерегулювання підприємницької діяльності з метою розробки коригуючих заходів.

Метою статті є обґрунтування методичного забезпечення оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності для визначення характеристик моделі дерегулювання економіки країни.

Визначення рівня дерегулювання на конкретний момент часу та в динаміці дозволить: визначати ефективність політики дерегулювання комплексним показником; оцінювати дерегуляційні процеси в країні та їх позитивні / негативні зрушення в динаміці та визначати причини цих змін; проводити порівняльну характеристику рівня дерегулювання з різними країнами світу та ЄС за міжнародними рейтингами [1; 2]; визначати модель дерегулювання, до якої належить країна [3–5]; розробляти напрями коригування та подальшого розвитку політики дерегулювання в Україні [3; 4]; обґрунтувати та довести положення концепції формування державної політики у сфері дерегулювання економіки.

Рівень дерегулювання має враховувати систему показників за напрямками дерегулювання: реєстраційна сфера, дозвільна сфера, сфера оподаткування, зовнішньоекономічна діяльність, державний нагляд і контроль тощо. Це дає можливість зробити обґрунтовані висновки щодо причин змін рівня дерегулювання економіки та розробити рекомендації щодо кожного з напрямків.

Виходячи з об'єктів дерегулювання (підприємницька діяльність; регіональний розвиток; галузевий розвиток; якість життя населення), оцінка рівня дерегулювання буде проводитися саме для підприємницької діяльності. Поясненням цього є: по-перше, вплив результатів підприємницької діяльності на всі визначені попередньо об'єкти дерегулювання. Так, соціально-економічний розвиток регіонів, рівень ВРП, зайнятість, доходи населення та інші показники розвитку залежать від ефективності функціонування суб'єктів господарської діяльності на певній території; до того ж дерегуляційні заходи більшою мірою спрямовані саме на стимулювання підприємницької активності в країні та її регіонах [6].

У статті розроблено методичний підхід щодо оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності (рис. 1).

Метою дослідження є оцінка рівня дерегулювання підприємницької діяльності в Україні порівняно зі 25 країнами ЄС на основі аналізу трьох компонент: «Дерегулювання адміністративних послуг бізнесу» (чотири елементи, одинадцять часткових показників), «Дерегулювання зовнішньоекономічної діяльності й митного регулювання» (шість часткових показників) та «Дерегулювання оподаткування» (три часткові показники) (рис. 2).

Як видно з рис. 2, «Дерегулювання адміністративних послуг бізнесу» ($D_{АПБ}$) визначає кількість процедур, а також їх вартість і строки проведення, які необхідні для: реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю (чи аналогічного за типом підприємства), від подачі документів й до початку діяльності; зведення підпри-

ємством невеликого складу (1300 м²); реєстрації права власності підприємством після придбання комерційної нерухомості; проведення процедури банкрутства чи ліквідації підприємства.

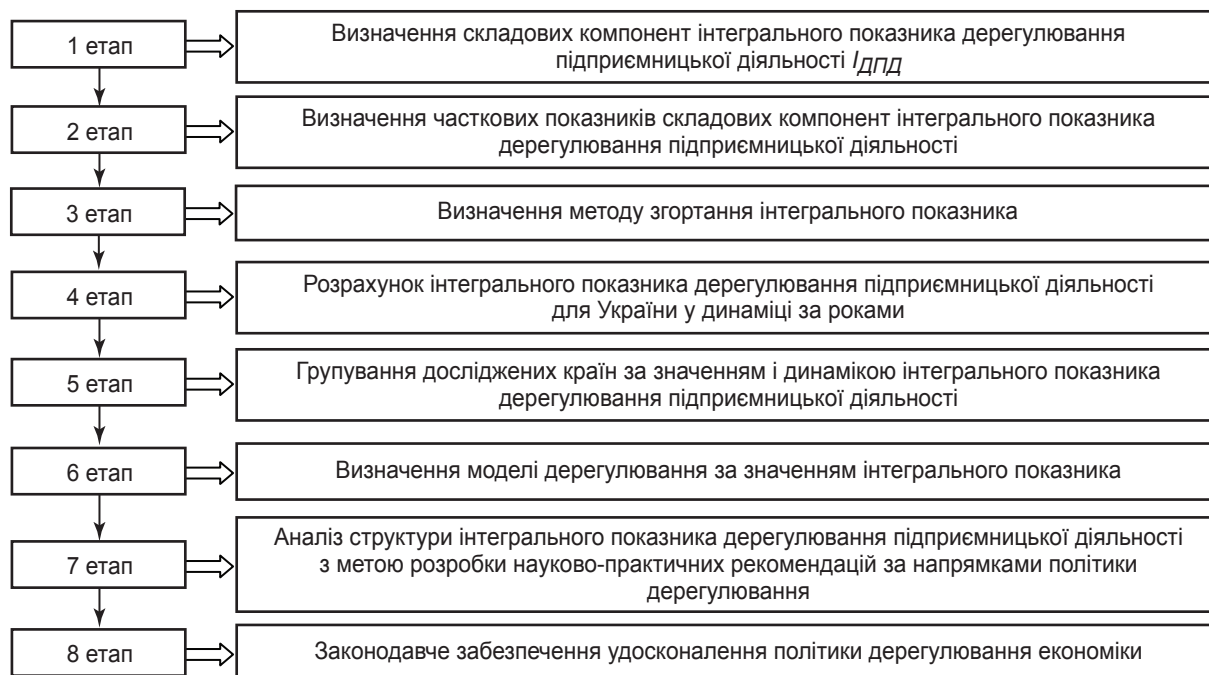

Рис. 1. Послідовність етапів оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності

«Дерегулювання зовнішньоекономічної діяльності й митного регулювання» ($D_{зед}$) відображає різні витрати (тимчасові, грошові), які понесе підприємство при експорті чи імпорті товарів, включаючи час підготовки необхідних документів (типова ситуація розглядається як ввезення або вивезення 20-футового контейнера з комерційним вантажем).

«Дерегулювання оподаткування» ($D_{оп}$) визначає якість податкового адміністрування, а також обсяг податкового тягаря на типові підприємство (частка податкових виплат від виручки за рік).

Розрахунок інтегрального показника оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності України та 25 країн ЄС здійснено за допомогою адитивної методики згортки його часткових показників, елементів і компонент.

Загальний інтегральний показник рівня дерегулювання підприємницької діяльності ($I_{дпд}$), а також оцінки його компонент та елементів (K_{ij}) розраховуються за допомогою формули:

$$K_{ij} = \sum_{l=1}^n w_l z_{ijl}, \quad (1)$$

де z_{ijl} – кількісна стандартизована оцінка l -го часткового показника j -го елемента i -ї компоненти інтегрального показника;

w_l – коефіцієнт значущості l -го часткового показника j -го елемента i -ї компоненти, що визначається за формулою:

$$w_l = \frac{v_l}{\sum_{l=1}^n v_l}, \quad (2)$$

де v_l – коефіцієнт варіації стандартизованого l -го часткового показника j -го елемента i -ї компоненти;

n – кількість часткових показників, за допомогою яких оцінюється j -й елемент i -ї компоненти інтегрального показника.

Розрахунок інтегрального показника оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності ($I_{дпд}$) України та країн ЄС у 2006–2014 рр. за наведеною вище методикою показано на рис. 3.

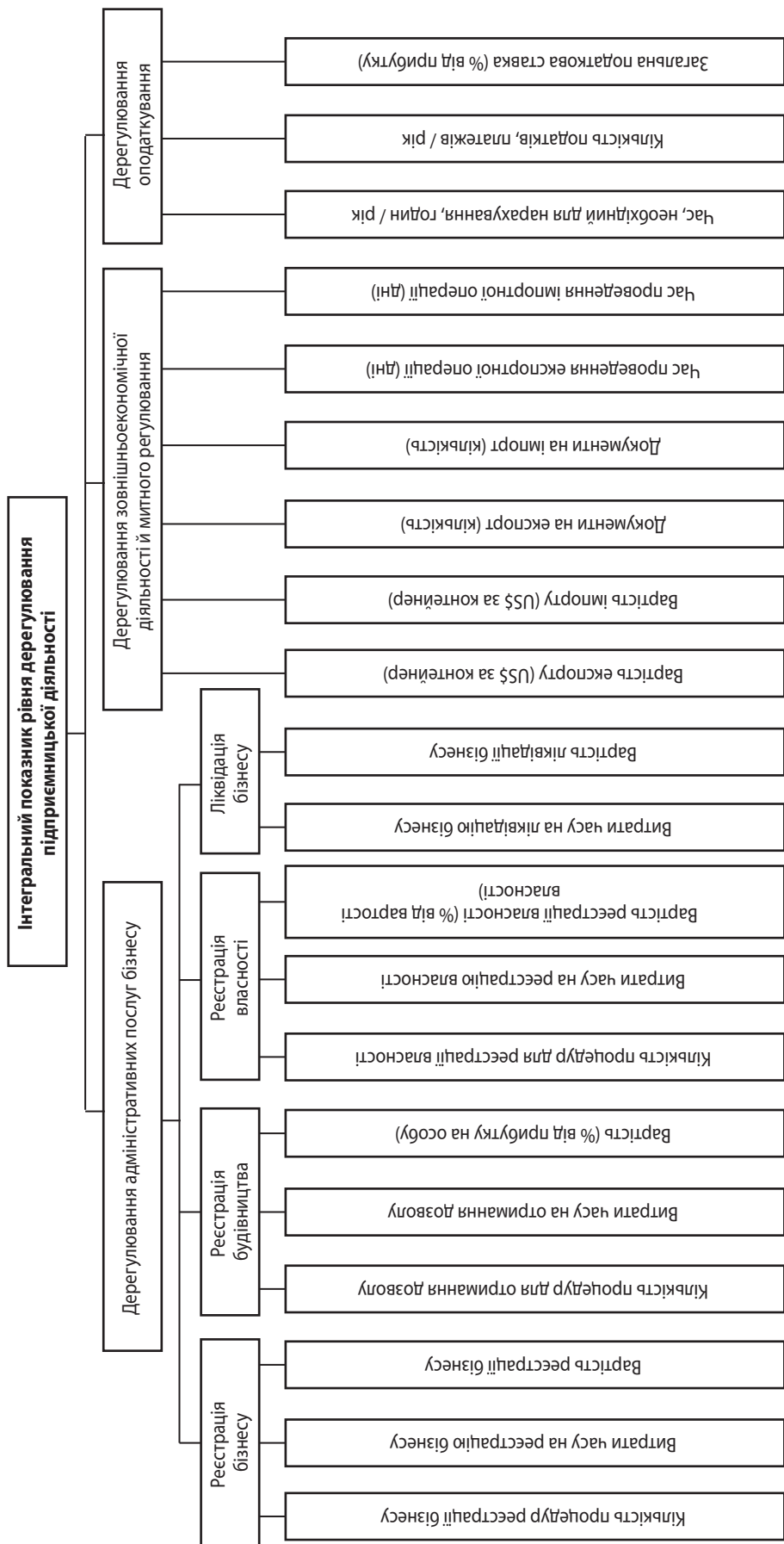

Рис. 2. Структурна схема оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності

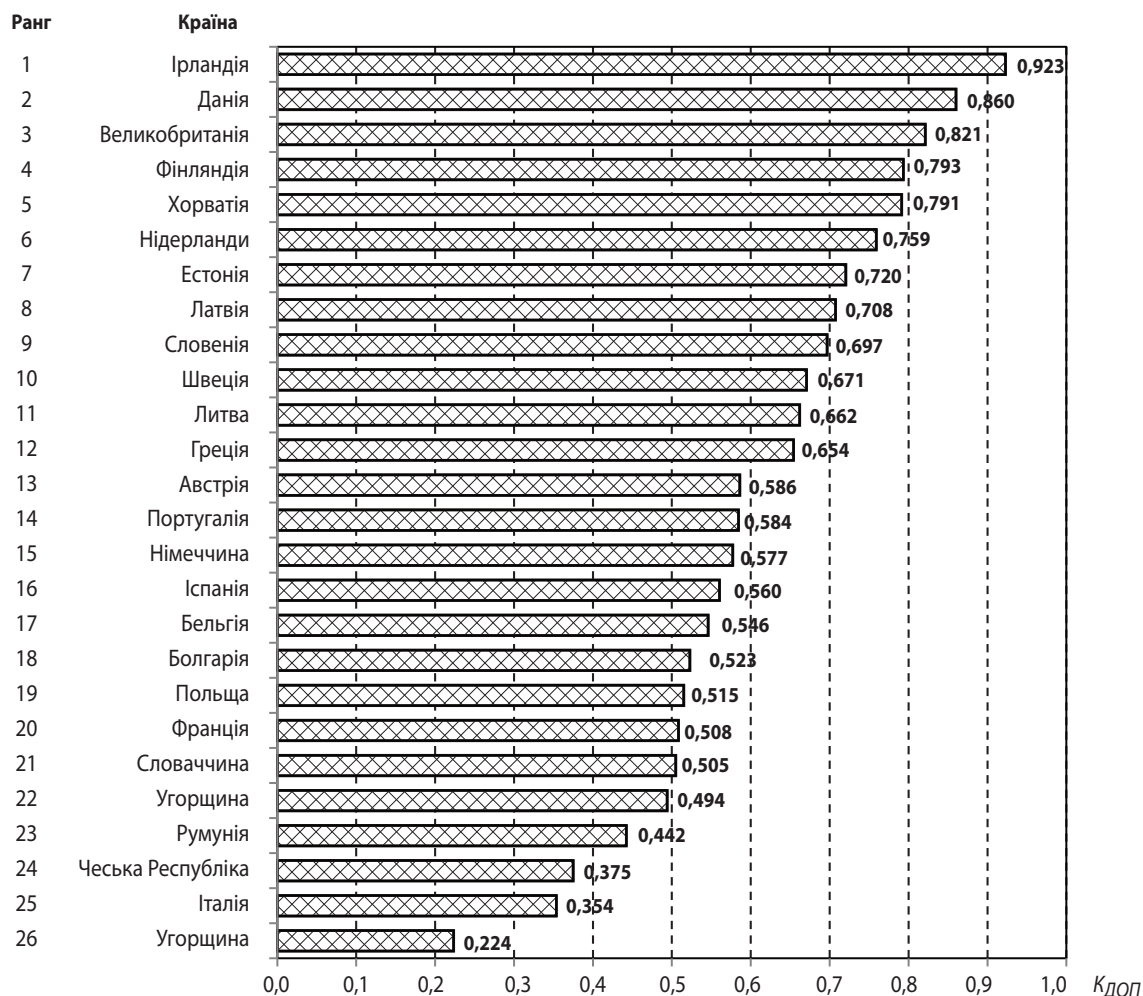

Рис. 3. Значення інтегрального показника рівня дерегулювання підприємницької діяльності аналізованих країн у 2014 році

Як видно з рис. 3. серед країн, що аналізувалися, лідерами за значенням $I_{дпд}$ протягом періоду, що аналізувався, були Ірландія, Данія, Великобританія та Фінляндія. До країн, що мали найнижчий рівень $I_{дпд}$ протягом аналізованого періоду, відносилися Україна, Чеська Республіка та Румунія. Україна протягом періоду, що аналізувався, займала останнє місце за значенням $I_{дпд}$, а його середній рівень був у 4,7 разу нижчий за середній серед аналізованих країн.

Наступний етап методичного підходу полягає у дослідженні компонент інтегрального показника рівня дерегулювання підприємницької діяльності аналізованих країн.

Розрахунок компоненти «Дерегулювання адміністративних послуг бізнесу» ($K_{дапб}$) інтегрального показника рівня дерегулювання підприємницької діяльності в Україні та країнах ЄС у 2006–2014 рр. за її складовими: «Реєстрація бізнесу», «Реєстрація будівництва», «Реєстрація власності» та «Ліквідація бізнесу» за країнами лідерами та послідовниками наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Значення елементів компоненти «Дерегулювання адміністративних послуг бізнесу» у 2006–2014 рр. за деякими країнами ЄС

Країна	Рік					
	2006		2010		2014	
	Значення	Ранг	Значення	Ранг	Значення	Ранг
1	2	3	4	5	6	7
«Реєстрація бізнесу»						
Україна	0,3591	23	0,5861	22	0,6002	17

1	2	3	4	5	6	7
Данія	0,9719	1	0,9637	2	0,8896	3
Фінляндія	0,9443	2	0,9341	3	0,7946	9
Польща	0,2890	24	0,4497	24	0,2643	26
«Реєстрація будівництва»						
Україна	0,0000	26	0,0000	26	0,6476	16
Данія	0,9834	1	0,9855	1	0,9582	1
Естонія	0,9300	2	0,9082	4	0,8756	5
Польща	0,5251	24	0,5508	24	0,6153	21
«Реєстрація власності»						
Україна	0,4400	25	0,5074	23	0,5107	21
Естонія	0,9250	2	0,9354	3	0,8479	4
Литва	0,8757	4	0,9358	2	0,9051	1
Польща	0,7252	11	0,6931	14	0,6812	14
«Ліквідація бізнесу»						
Україна	0,3601	25	0,3156	26	0,2008	26
Ірландія	0,9290	5	0,9335	4	0,9510	1
Фінляндія	0,9714	1	0,9562	1	0,9087	2
Польща	0,7029	21	0,6331	22	0,4230	20

Серед країн, що аналізувалися, лідерами за значенням компоненти $K_{\text{ДАПБ}}$ протягом періоду, що аналізувався, були Данія, Швеція та Фінляндія.

До країн, що мали найнижчий рівень компоненти $K_{\text{ДАПБ}}$ протягом аналізованого періоду, відносилися Україна, Хорватія та Польща. Україна протягом періоду, що аналізувався, займала останнє місце за рівнем компоненти $K_{\text{ДАПБ}}$, а її середній рівень був у 2,2 разу нижчий за середній серед аналізованих країн.

Лідерами за значенням компоненти «Дерегулювання зовнішньоекономічної діяльності й митного регулювання» ($K_{\text{ДЗЕД}}$) протягом періоду, що аналізувався, були Швеція, Естонія та Данія. До країн, що мали найнижчий рівень компоненти $K_{\text{ДЗЕД}}$ протягом аналізованого періоду відносилися Україна, Хорватія та Словаччина.

Відповідно до розрахунку компоненти «Дерегулювання оподаткування» ($K_{\text{ДОП}}$) серед країн лідерів слід зазначити Ірландію, Данію та Великобританію. До країн, що мали найнижчий рівень компоненти $K_{\text{ДОП}}$ протягом аналізованого періоду, відносилися Україна, Італія та Чеська Республіка.

Майже половина часткових показників України протягом всього періоду, що аналізувався, мали найнижчий рейтинг серед аналізованих країн: «Вартість реєстрації будівництва», «Вартість ліквідації бізнесу», «Вартість експорту», «Вартість імпорту», «Кількість документів на експорт», «Кількість документів на імпорт», «Час проведення експортної операції», «Час проведення імпортної операції», «Час, необхідний для нарахування податків» і «Кількість податків».

До показників, що суттєво покращилися протягом періоду, що аналізувався, відносяться «Кількість процедур для отримання дозволу будівництва», «Витрати часу на отримання дозволу будівництва» та «Вартість реєстрації власності».

Слід зазначити, що для можливості порівняння цих показників під час розрахунку було використано показники за результатами діагностики політики дерегулювання України за період з 2006 по 2014 рр. [7], що можна порівняти з показниками щорічного рейтингу «Doing Business» Всесвітнього банку [1]. Реформи, що в подальшому проводилися у 2015–2016 рр., позитивним чином позначаються на значеннях інтегрального показника в подальших розрахунках.

Таким чином, структурний аналіз інтегрального показника рівня дерегулювання підприємницької діяльності аналізованих країн показав, що для України найбільш проблемними на фоні загального низького рівня є сфера дерегулювання зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання, а також дерегулювання оподаткування.

Більших результатів Україні вдалося досягти у сфері дерегулювання адміністративних послуг бізнесу, але її рівень залишається досить низьким, незважаючи на несистемні покращення, що відбулися в останні роки за рахунок проведених реформ.

Отже, основними завданнями в удосконаленні політики дерегулювання за відповідними напрямками є: зменшення витрат суб'єктів господарювання на отримання адміністративних послуг, сплату податків, прове-

дення зовнішньоекономічних операцій (експортних, імпортних) [8]; зменшення витрат часу; зменшення кількості процедур і документів за зазначеними напрямками, інакше кажучи, ліквідація чи послаблення бар'єрів розвитку підприємництва.

Висновки. Таким чином, розроблено методологічне забезпечення оцінки рівня дерегулювання підприємницької діяльності, що на теоретико-методологічному рівні базується на визначенні напрямів оцінки дерегулювання підприємницької діяльності за трьома складовими (субіндексами): дерегулювання адміністративних послуг бізнесу, дерегулювання зовнішньоекономічної діяльності й митного регулювання та дерегулювання у сфері оподаткування, для оцінювання яких на методологічно-практичному рівні побудовано інтегральні показники, а країни розподілено за рівнем дерегулювання.

Оцінка рівня дерегулювання підприємницької діяльності дозволить визначити групи країн за спільними рисами в дерегуляторній діяльності й обґрунтувати, до якої моделі дерегулювання відноситься Україна з метою розробки подальших коригуючих дій із підвищення рівня дерегулювання у країні та усунення бар'єрів для розвитку підприємництва.

Подальші наукові дослідження з цієї проблеми лежать у площині розробки рекомендацій та законодавчого забезпечення дерегулювання підприємницької діяльності.

Література: 1. Индекс «Ведения бизнеса» (Doing Business). URL: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>. 2. Чечетова-Терашвілі Т. М., Малишко Ю. М. Аналіз недоліків методології міжнародного рейтингу «Doing business». *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 38–44. 3. Деревулювання економіки: проблеми та перспективи: [монографія]/за заг. ред. М. О. Кизима, Ю. Б. Іванова. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2013. 280 с. 4. Кизим М. О., Іванов Ю. Б., Зінченко В. А. Деревуляторна політика в Україні в 2013 році: оцінка та шляхи поліпшення: наук.-аналіт. доп. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2013. 148 с. 5. Жаворонков С. В., Мау В. А. Деревулирование российской экономики. *Научные труды ИЭПП*. 2001. № 32. С. 75–89. 6. Іванов Ю. Б., Малишко Ю. М. Оцінка ефективності дерегулювання малого підприємництва в Україні. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2014. № 1. С. 286–293. 7. Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 8. Воловець Т. Інструменти стимулювання підприємництва органами місцевого самоуправління (на прикладі громад). *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 12 (138). С. 311–322.

References: 1. Indeks «Vedennia biznesu» (Doing Business). URL: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>. 2. Chechetova-Terashvili T. M., Malysheko Yu. M. Analiz nedolikiv metodolohii mizhnarodnoho reitynhu «Doing business» [Analysis of the Flawed Methodology of the International Rating «Doing Business»]. *Problemy ekonomiky*. 2014. No. 3. P. 38–44. 3. *Derehulivannia ekonomiky: problemy ta perspektyvy: monohrafiia* [The Deregulation of the Economy: Problems and Prospects: monograph] za zah. red. M. O. Kyzyma, Yu. B. Ivanova. Kharkiv: VD «INZhEK», 2013. 280 p. 4. Kyzym M. O., Ivanov Yu. B., Zinchenko V. A. Derehuliatorna polityka v Ukraini v 2013 rotsi: otsinka ta shliakhy polipshennia: nauk.-analit. dop. Kharkiv: VD «INZhEK», 2013. 148 p. 5. Zhavoronkov S. V., Mau V. A. *Deregulirovaniye rossiyskoy ekonomiki* [Deregulation of the Russian Economy]. *Nauchnyye trudy IEPP*. 2001. No. 32. P. 75–89. 6. Ivanov Yu. B., Malysheko Yu. M. *Otsinka efektyvnosti derehulivannia maloho pidpriemnytstva v Ukraini* [Evaluation of the Effectiveness of the Small Business Deregulation in Ukraine]. *Formuvannia rynkovoi ekonomiky v Ukraini*. 2014. No. 1. P. 286–293. 7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: ofits. sajт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 8. Volovets T. *Instrumenty stymulivannia pidpriemnytstva orhanamy mistsevoho samoupravlinnia (na prykladi hromad)* [The Instruments of Stimulating Entrepreneurship by Local Authorities (for Example Communities)]. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2011. No. 12 (138). P. 311–322.

Інформація про автора

Чечетова-Терашвілі Тетяна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, здобувач Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, під'їзд 7, поверх 8, м. Харків, 61022, Україна; e-mail: ndc_ipr@ukr.net).

Информация об авторе

Чечетова-Терашвили Татьяна Михайловна – кандидат экономических наук, доцент, соискатель Научно-исследовательского центра индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, подъезд 7, этаж 8, г. Харьков, 61022, Украина; e-mail: ndc_ipr@ukr.net).

Information about the author

T. Chechetova-Terashvili – Ph.D. (Economics), Associate Professor, Doctoral Student of Research Center for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine; e-mail: ndc_ipr@ukr.net).

*Стаття надійшла до ред.
02.09.2016 р.*